

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija
Kirsi-Maria Malmund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vammaispalvelulain 2 §:n
muuttamisesta

HE 92/2025 vp

1 Esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vammaispalvelulakia. Esityksen tarkoituksena on varmistaa, että vammaispalveluiden saatavuus ja rahoitus voidaan turvata vammaisten henkilöiden oikeuksia edistävällä tavalla. Esityksen mukaan lakiin lisättäisiin elämänvaiheita koskeva säännös, jonka tarkoituksena on auttaa arvioimaan, milloin eri elämänvaiheissa olevan henkilön avun ja tuen tarpeeseen tulee vastata vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla.

Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

2 Esityksen tausta

Syksyllä 2024 annetussa hallituksen esityksessä 122/2024 vp soveltamisalaa koskevaan säännökseen ehdotettiin lisättäväksi elämänvaiheita koskeva säännös.

Perustuslakivaliokunta piti hallituksen esitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 44/2024 vp) elämänvaiheisiin kiinnittyviä arviointiperusteita hyväksyttävänä, mutta katsoi kuitenkin, että elämänvaiheita koskeva säännös oli huomattavan avoin ja tulkinnanvarainen, joten sitä olisi tullut vielä täsmentää.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi mietinnössään (StVM 28/2024 vp), että vammaispalvelulakiin ehdotettuun 2 §:n 3 momenttiin kytkeytyvät valtiosääntöoikeudelliset ongelmat liittyvät kysymyksiin, jotka tulisi ratkaista eduskuntakäsittelyn sijaan osana ministeriötasolla tapahtuvaa huolellista perusvalmistelua. Tämän vuoksi valiokunta ehdotti 3 momentin poistamista lakiehdotuksesta, minkä eduskunta hyväksyi.

(HE s. 3–4)

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on tarkentaa vammaispalvelulain soveltamisalaa koskevaa säännöstä siten, että voidaan varmistaa vammaispalvelulain säilyminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, joka turvaa eri elämänvaiheissa elävien vammaisten henkilöiden erityispalveluiden saatavuuden sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Tavoitteena on myös turvata hyvinvointialueiden edellytykset rahoittaa vammaispalvelut.

(HE s. 6)

Soveltamisalapykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi vammaispalvelulain luonnetta erityislakina korostava soveltamisalasäännös sekä säännös henkilön elämänvaiheen ottamisesta huomioon lain valinnassa.

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija
Kirsi-Maria Malmund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Näiden säännösten on tarkoitus täydentää eduskunnan joulukuussa 2024 hyväksymää vuoden 2025 alussa voimaan tullutta soveltamisalasäännösten kokonaisuutta, johon liittyy myös asiakkaan edun arviointia koskevaan sosiaalihuoltolain 4 §:ään lisätty uusi 3 momentti.

Elämänvaiheita koskevan säännöksen tarkoituksena on auttaa erottamaan eri elämänvaiheisiin tavanomaisesti kuuluva avun ja tuen tarve sellaisesta vamman tai sairauden aiheuttamasta välttämättömästä avun ja tuen tarpeesta, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisilla palveluilla.

Muut 2 §:ään sisältyvät säännökset vastaisivat sisällöltään vuoden alussa voimaan tulleen vammaispalvelulain säännöksiä. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi niiden osalta vain teknisiä muutoksia. Pykälän kirjoitustapaa ja momenttien järjestystä ehdotetaan muutettavaksi siten, että pykälä auttaa aiempaa paremmin arvioimaan, milloin vammaisella henkilöllä on oikeus saada palveluita vammaispalvelulain perusteella.

(HE s. 17)

4 Soveltamisalasäännökseen esitettävät muutokset

4.1 Vammaispalvelut erityispalveluna

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi lain soveltamisalaa koskeva *1 momentti*. Säännöksen tarkoituksena on korostaa vammaispalveluiden luonnetta erityispalveluina. Lisäksi ehdotetaan, että pitkään käytännössä käytetty vammaispalvelut-käsite tuodaan lakiin. (HE s. 6–17)

Tässä laissa säädetään vammaisille henkilöille järjestettävistä erityispalveluista, jäljempänä *vammaispalvelut*. (2 §:n 1 mom.)

4.2 Vammaisen henkilön määritelmä (tekninen muutos)

Pykälän *2 momentti* sisältäisi vammaisen henkilön määritelmän, joka on erotettu selkeyden vuoksi lain soveltamisalaa koskevasta säännöksestä.

Erillisen määritelmän tarkoituksena olisi korostaa, että vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa aina henkilöä, joka tarvitsee välttämättä apua ja tukea tavanomaisessa elämässä juuri vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen toimintarajoitteen johdosta. Oikeus palvelun saamiseen ei perustuisi diagnoosiin, vaan vamman yhdessä yhteiskunnallisten esteiden kanssa aiheuttamaan toimintarajoitteeseen ja siitä johtuvaan avun tai tuen tarpeeseen. Vammaisen henkilön määritelmä vastaisi sisällöltään vuonna 2024 hyväksytyn voimassa olevan vammaispalvelulain määritelmää. (HE s. 17–18)

Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka tarvitsee vamman tai sairauden aiheuttaman pitkäaikaisen fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoitteen johdosta välttämättä apua tai tukea tavanomaisessa elämässä. (2 §:n 2 mom.)

4.3 Yleislainsäädännön ensisijaisuus (tekninen muutos)

Voimassa olevan vammaispalvelulain 2 §:n 2 momentin säännös yleislainsäädännön ensisijaisuudesta ehdotetaan siirrettäväksi saman sisältöisenä 2 §:n *3 momentiksi*.

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija
Kirsi-Maria Malmund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Vammaisen henkilön palvelut järjestetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014), terveydenhuoltolain (1326/2010), ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), varhaiskasvatuslain (540/2018), perusopetuslain (628/1998) tai muun ensisijaisen lain perusteella.

4.4 Elämänvaiheisiin tavanomaisesti kuuluva avun ja tuen tarve

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi elämänvaiheita koskeva *4 momentti*. Tarkoituksena olisi palauttaa lakiin eduskunnan voimassa olevan vammaispalvelulain käsittelyn yhteydessä perustuslaillisten ongelmien vuoksi hallituksen esityksestä poistama elämänvaiheita koskeva säännös tarkennettuna. Elämänvaiheita koskeva säännös auttaisi arvioimaan yhdessä muiden soveltamisalasäännösten kanssa, kenellä on oikeus saada vammaispalveluita.

Uuden elämänvaiheita koskevan säännöksen valmistelussa on otettu huomioon perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 44/2024 vp – HE 12/2024 vp) sisältynyt valtiosääntöoikeudellinen huomautus.

4.4.1 Elämänvaiheita koskevaan säännökseen esitettävät tarkennukset

Säännöstä esitetään tarkennettavaksi suhteessa aiempaan esitykseen lisäämällä siihen elämänvaiheen määritelmä ja luettelo aiemmin vain perusteluissa mainituista elämänvaiheista. Säännökseen ehdotetaan myös lisättäväksi perustuslakivaliokunnan suosituksesta viittaus lain tarkoituspykälään. Viittaus velvoittaisi ottamaan lain tarkoituksen huomioon arvioitaessa eri elämänvaiheissa olevien vammaisten henkilöiden oikeutta saada vammaispalveluita. Lisäksi säännökseen ehdotetaan lisättäväksi velvoite huolehtia palveluiden jatkuvuudesta ja velvoite tehdä elämänvaiheisiin liittyvä arviointi osana yksilöllistä palvelutarpeen arviointia.

Elämänvaiheita koskevan säännöksen tarkoituksena olisi kiinnittää huomiota siihen, minkälaisia asioita pitää ottaa huomioon arvioitaessa, onko henkilöllä oikeus saada vammaispalveluita eri elämänvaiheissa. Koska vammaisen henkilön avun ja tuen tarpeet eri elämänvaiheissa vaihtelevat vamman laadun, ympäristön ja henkilön elämäntilanteen vuoksi, elämänvaiheita koskevan säännöksen tulee olla riittävän joustava, jotta se ei sulje vammaisia henkilöitä palveluiden ulkopuolelle.

4.4.2 Elämänvaiheita koskeva säännös lainsäädännön valmistelun eri vaiheissa

Nyt käsiteltävänä olevaan esitykseen sisältyvä säännös

Tämän lain perusteella järjestetään palveluita niille vammaisille henkilöille, joiden toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa kyseessä olevaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Tässä laissa tarkoitetaan elämänvaiheella ihmisen yleiseen elämänselviin kuuluva ajanjakso, johon liittyy sille tyypillisiä kehitysvaiheita ja tehtäviä. Elämänvaiheita ovat lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Arvioitaessa oikeutta saada vammaispalveluita eri elämänvaiheissa tulee ottaa huomioon, mitä 1 §:ssä säädetään lain tarkoituksesta. Arvioinnissa tulee lisäksi ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus siirryttäessä elämänvaiheesta toiseen. Arviointi tulee tehdä osana yksilöllistä palvelutarpeen arviointiprosessia. (2 §:n 4 mom.)

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija
Kirsi-Maria Malmund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Nyt käsiteltävänä olevan esityksen lausuntokierroksella ollut säännösesitys

Tämän lain perusteella järjestetään palveluita niille vammaisille henkilöille, joiden toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa kyseessä olevaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Elämänvaiheilla tarkoitetaan tässä laissa lapsuutta, nuoruutta, aikuisuutta ja vanhuutta. Lain tarkoitus tulee ottaa huomioon arvioitaessa eri elämänvaiheissa olevien vammaisten henkilöiden oikeutta saada tämän lain perusteella palveluita. Arvioinnissa tulee lisäksi ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus silloin, kun vammaisen henkilö on käyttänyt vammaispalveluita aiemmissa elämänvaiheissa. Tarkoituksena on, että vammaisen henkilö voi toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä kaikissa elämänvaiheissa.

Hallituksen esitykseen HE 122/2024 sisältynyt elämänvaiheita koskeva säännösesitys (1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentti)

Sen lisäksi mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain mukaisia palveluja järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve.

4.4.3 Elämänvaiheita koskevan säännöksen merkitys

Elämänvaiheita koskeva säännös auttaisi päätöksentekijää arvioimaan, milloin kyseessä on sellainen avun ja tuen tarve, johon on vastattava vammaispalvelulain mukaisin palveluin.

Elämänvaiheita koskevan säännöksen tarkoituksena olisi auttaa arvioimaan nimenomaan sitä, poikkeako vammaisen henkilön avun ja tuen tarve elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta tarpeesta. Soveltamisalapykälän 5 momentin perusteella puolestaan arvioidaan, ovatko yleislain mukaiset palvelut vammaisen henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä.

Elämänvaiheita koskevan säännöksen tarkoituksena ei olisi, että vammaispalveluiden varassa eri elämänvaiheissa elävät vammaiset henkilöt siirtyisivät yleislainsäädännön piiriin silloin, kun heidän välttämättömät avun ja tuen tarpeensa johtuvat pitkäaikaisesta vammasta tai sairaudesta. Soveltamiskäytäntöä ei ole tarkoitus tältä osin muuttaa.

Vammaispalveluiden tarkoituksena on ehkäistä ja poistaa esteitä, jotka rajoittavat lain tarkoituksen toteutumista. Esteet, joita vammaiset henkilöt kohtaavat toimintarajoitteistaan johtuen, ovat sellaisia, joita henkilöt eivät yleensä joudu eri elämänvaiheissa kohtaamaan. Nämä esteet aiheuttavat tavanomaisista tarpeista poikkeavaa tarpeita, joihin tulee vastata vammaispalveluilla. Eri tavoin vammaisten henkilöiden kohtaamat esteet voivat poiketa toisistaan hyvinkin paljon. Siksi niiden tarkka kuvaaminen laissa olisi vaikeaa.

4.4.4 Elämänvaiheen määritelmä

Elämänvaihe olisi lakiin esitettävän määritelmän mukaan ihmisen yleiseen elämäntilanteeseen kuuluva ajanjakso, johon liittyy sille tyypillisiä kehitysvaiheita ja tehtäviä. Eri elämänvaiheisiin liittyvillä fyysisen, kognitiivisen, emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen vaiheilla olisi merkitystä arvioitaessa vammaisen henkilön avun ja tuen tarpeita ja sitä, kuinka niihin tulee vastata.

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija
Kirsi-Maria Malmund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Normaaliin elämäntilanteeseen liittyy yleensä elämänvaiheen tai ikäkauden mukaan vaihtuvia tilanteita, rooleja, tehtäviä ja vastuuta. Silloin, kun vammaisen henkilö tarvitsee näissä tilanteissa, rooleissa, tehtävien suorittamisessa ja vastuun kantamisessa välttämättä sellaista apua ja tukea, jota muut henkilöt eivät yleensä samassa elämänvaiheessa tarvitse ja kun näitä palveluita ei ole järjestettävissä riittävinä ja sopivin palveluin ensisijaisen lainsäädännön perusteella, tarpeeseen tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin.

Vaikka elämäntilanteeseen sisältyy erilaisia elämänvaiheita ja niille tyypillisiä piirteitä, elämänvaiheet eivät kuitenkaan toteudu kaikilla ihmisillä samanlaisina. Mikään elämänvaihe ei kategorisesti rajaa vammaisia henkilöitä vammaispalveluiden ulkopuolelle, vaan päätös oikeudesta saada vammaispalveluita tehdään aina yksilöllisen palvelutarpeen arviointiprosessin perusteella.

4.4.5 Laissa tarkoitetut elämänvaiheet

Elämänvaiheita olisivat esitetyn säännöksen mukaan lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus.

Uuden vammaispalvelulain yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut lasten ja nuorten aseman parantaminen ja heidän osallisuutensa edistäminen. Vammaisen lapsen ja nuoren mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisesti muiden lasten ja nuorten kanssa on tuettava yleis- ja erityispalveluilla. Koska vammaiset lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, heidän oikeuksiensa toteutuminen edellyttää usein positiivista erityiskohtelua.

Elämänvaiheita koskevan säännöksen tavoitteena olisi auttaa arvioimaan, milloin vammaisella lapsella ja nuorella on oikeus saada vammaispalveluita. Kun vammaisen lapsen toimintakyky poikkeaa vammaisuuden vuoksi saman ikäisten lasten toimintakyvystä, lapsella on oikeus saada apua ja tukea niihin asioihin, joita hän ei pysty vammansa vuoksi tekemään ikäistensä lasten tavoin. Oikeus vammaispalveluihin saattaa syntyä myös silloin, kun lapsen hoito on vammaisuuden vuoksi tavanomaista raskaampaa. Jos ensisijaisen lainsäädännön mukaisilla palveluilla ei voida vastata lapsen vammaisuudesta johtuviin tarpeisiin ja turvata vammaiselle lapselle riittävää ja sopivaa sekä lapsen edun mukaista apua ja tukea sekä hoitoa ja huolenpitoa, palvelut on järjestettävä tai niitä on täydennettävä vammaispalvelulain perusteella. Arvioitaessa lapsen oikeutta saada vammaispalveluita tulee varmistaa, että tehdyt ratkaisut toteuttavat lapsen etua.

Vammaisen nuoren sekä psyykinen että fyysinen kehitys voi edetä hitaammin kuin muilla nuorilla. Yleis- ja erityispalveluiden tarkoituksena on mahdollistaa, että vammaisen nuori voi elää nuoren elämää ja tehdä samoja asioita kuin nuoret yleensäkin tekevät. Siksi nuoren avun ja tuen tarpeita tulee verrata saman ikäisten vammattomien nuorten tarpeisiin. Nuorella on oikeus saada apua ja tukea niihin asioihin, joita hän ei pysty vammansa vuoksi tekemään ikäistensä nuorten tavoin. Myös vammaisen nuoren itsenäistymistä ja itsetunnon kehitystä on tärkeä tukea.

Aikuisuus on pitkä ja monin tavoin aktiivinen elämänvaihe. Elämänvaiheita koskeva säännös auttaisi arvioimaan, milloin aikuisen vammaisen henkilön tarpeet poikkeavat aikuisuuteen tavanomaisesti liittyvistä avun ja tuen tarpeista. Aikuiset huolehtivat yleensä itse itsestään ja perheestään sekä hoitavat kotinsa ja huolehtivat toimeentulostaan. Siksi vammaisen henkilön avun ja tuen tarve aikuisuuden elämänvaiheessa poikkeaa useimmiten tavanomaisesta avun ja tuen tarpeesta.

Vammaispalveluita olisi järjestettävä silloin, kun aikuinen vammaisen henkilö tarvitsee vammansa aiheuttaman toimintarajoituksen takia välttämättä sellaista apua ja tukea, jota aikuiset eivät yleensä tässä

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija
Kirsi-Maria Malmund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

elämänvaiheessa tarvitse ja jos tarpeeseen ei voida vastata yleislakien perusteella järjestettävissä olevilla palveluilla. Lainvalintaa tehtäessä olisi otettava huomioon aikuisuuteen liittyvät erilaiset elämäntilanteet, roolit, vastuut ja velvoitteet. Silloin, kun vammainen henkilö ei voi vammansa johdosta suoriutua näistä tehtävistä ja vastuista, vaikka muut aikuiset siihen yleensä pystyvät, kyseessä on tarve, johon tulee vastata vammaispalveluilla.

Vanhuus on monimuotoinen elämänvaihe, jonka aikana palveluita tulee järjestää sekä yleis- että erityislainsäädännön perusteella.

Yleensä esimerkiksi eläkkeelle jäämisen jälkeiseen aikaan ei vielä kuulu hoidon ja huolenpidon tarve, vaan iäkkäät henkilöt kantavat edelleen vastuun itsestään ja omasta elämästään sekä kodistaan ja osallistuvat aktiivisesti yhteisiin asioihin. Aikaa kutsutaan usein nimellä kolmas ikä, jolloin vammaisen henkilön avun ja tuen tarpeen voidaan usein arvioida poikkeavan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Esimerkiksi vanhan vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelun saajista yli puolet on yli 65-vuotiaita (Sotkanet, vuoden 2024 tilastot). Myös henkilökohtaista apua, jossa on aikaisemmin ollut ikääntymisrajaus, on myönnetty yli 65-vuotiaille vammaisille henkilöille.

Vanhuuden elämänvaiheen loppupuolelle eli niin sanottuun neljanteen ikään puolestaan liittyy tavanomaisesti pysyviä toimintakyvyn rajoitteita ja terveysongelmia, vaikeuksia suoriutua itsenäisesti päivittäisistä toimista ja näin pysyvä hoidon ja huolenpidon tarve. Neljäs ikä on Suomessa siirtynyt keskimäärin yhä korkeampaan ikään, mutta yksilöllinen vaihtelu on suurta. Kronologinen ikä ei määritä sitä, onko henkilön elämänvaihe kolmas vai neljäs ikä eikä raja näiden välillä ole selvä. Vaikka avun ja tuen sekä hoidon ja huolenpidon merkittävämpi tarve keskittyy yleensä iäkkäiden henkilöiden viimeisiin elinvuosiin, yksittäinen asia, kuten pelkkä asiakkaan ikä, ei ratkaisisi sovellettavaa lakia.

Elämän loppuvaiheessa olevien iäkkäiden henkilöiden luonnollisesta vanhenemisesta johtuva usein hoitoon ja huolenpitoon painottuva palvelutarve voidaan useimmiten katsoa tavanomaiseksi elämänvaiheeseen liittyväksi tarpeeksi. Vammaispalvelulain perusteella tulee kuitenkin muiden edellytysten täyttyessä myöntää palveluita iäkkäinä tapaturmaisesti vammautuneille henkilöille sekä henkilöille, joiden aiemmasta pitkäaikaisesta vammasta tai sairaudesta johtuva avun ja tuen tarve ilmenee tai pahenee vasta vanhuuden elämänvaiheessa. Lisäksi yksilöllisen palvelutarpeen arvioinnin perusteella voidaan myöntää vammaispalveluita tilanteissa, joissa henkilö on vammautunut pitkäaikaisen sairauden vuoksi vanhuuden elämänvaiheessa.

Palveluiden jatkuvuutta koskevan säännöksen yhtenä tarkoituksena on turvata se, että vammaiset henkilöt voivat saada myös ikääntyessään vammaispalveluita.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta katsoi uutta vammaispalvelulakia koskevassa mietinnössään (StVM 52/2022 vp) lainsäädännön tavoitteiden ja myös sen toteutettavuuden näkökulmasta tärkeäksi erottaa iäkkäille henkilöille heidän yksilöllisen tarpeensa mukaan järjestettävät palvelut vammaisille henkilöille järjestettävistä erityispalveluista. Valiokunta totesi, että kotiin tuotavilla palveluilla ja sosiaalihuoltolain asumista koskevilla palveluilla voidaan yleensä huolehtia iäkkään henkilön palvelutarpeista täysimääräisesti. Sosiaalihuoltolain liikkumista tukevia palveluja koskevilla säännöksillä voidaan varmistaa iäkkään henkilön oikeus liikkumiseen.

Tavoitteena on, että uusi palvelurakenne ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuuta korostavat säännökset turvaavat entistä laadukkaammat palvelut hyvinvointialueilla. THL:n kansallisessa

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija
Kirsi-Maria Malmund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

vanhuspalvelujen asiakastyytyväisyyskyselyssä 2024 ([linkki kyselyyn](#)) todetaan, että suurin osa iäkkäistä henkilöistä on tyytyväisiä saamaansa palveluun.

Lainsäädäntöön ja palvelurakenteisiin liittyvien uudistusten johdosta erityisesti vanhuuden neljännessä iässä olevien iäkkäiden henkilöiden avun ja tuen tarpeisiin voidaan yleensä vastata iäkkäille henkilöille tarkoitetuilla sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla. Ratkaisut tulee kuitenkin aina tehdä perustuen yksilölliseen palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelmaan sekä huolehtien siitä, että asiakas saa riittävät palvelut siten, kuin perustuslain 19 §:n 3 momentti edellyttää. Hyvinvointialueilla on huolehdittava siitä, että sosiaalihuoltolain ja muiden yleislakien mukaisia palveluita järjestetään alueilla esiintyvän tarpeen mukaan.

(HE s. 20–28)

5 Esityksen vaikutukset

5.1 Taloudelliset vaikutukset

Soveltamisalasäännöksen eduskuntakäsittelyssä vuoden 2024 lopulla todettiin, että elämänvaiheita koskevan momentin poistaminen voisi joissain tilanteissa johtaa asiakassiirtymiin yleislain palveluista vammaispalveluiden piiriin, millä olisi kustannusvaikutuksia hyvinvointialueille. Tämän vuoksi eduskuntakäsittelyssä varattiin 20,2 miljoonaa euroa lain toimeenpanon edellytysten vahvistamiseksi sen lisäksi, mitä uudistuksen toimeenpanoon oli budjetoitu.

Lakiin nyt ehdotettavan tarkennuksen vuoksi toimeenpanon edellytysten turvaamiseksi varmuuden vuoksi varattu 20,2 miljoonaa euroa voitaisiin vähentää hyvinvointialueiden rahoituksesta vuodesta 2026 lähtien.

(HE s. 6–7)

5.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Tämän esityksen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten kannalta merkittävimmät säännökset ovat perustuslain yhdenvertaisuutta koskeva 6 §, oikeutta sosiaaliturvaan koskeva 19 §:n 1 ja 3 momentti, oikeusturvaa koskeva 21 § sekä palveluiden turvaamista koskeva 22 §. Ihmisoikeussopimuksista merkittävin on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus.

Lain soveltamisalapykälään lisättäväksi ehdotettava elämänvaiheita koskeva säännös on osa soveltamisalapykälään sisältyvää säännösten kokonaisuutta, jonka perusteella arvioidaan, miltä osin henkilön palveluihin tulee soveltaa yleislakeihin sisältyviä säännöksiä ja miltä osin tämän erityislain säännöksiä. Koska eduskunnan aiemmin hyväksymät palveluiden riittävyttä ja sopivuutta sekä asiakkaan edun arviointia koskevat säännökset pääosin ohjaavat jo lainvalintaa, elämänvaiheita koskevan säännöksen lisäyksellä lakiin on vähäisiä itsenäisiä vaikutuksia palveluiden käyttäjien asemaan ja toimintamahdollisuuksiin.

Jo tällä hetkellä vammaispalveluita myönnetään vain henkilöille, joiden avun ja tuen tarve poikkeaa kyseessä olevaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta tarpeesta, vaikka siitä ei ole laissa erikseen säädetty. Siksi esityksellä ei arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia vammaisten ja iäkkäiden henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksiin.

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija
Kirsi-Maria Malmund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Tarkennetun säännöksen lisääminen lakiin edistäisi kuitenkin palvelunkäyttäjien yhdenvertaisuutta ja parantaisi ennakkolista ja jälkikäteistä oikeusturvaa, koska lainvalinta yleis- ja erityislain välillä eri elämänvaiheissa olisi mahdollista tehdä lakiin perustuen. Professori Janne Salminen on todennut aiempaa säännösehdotusta koskevassa asiantuntijalausunnossaan elämänvaiheita koskevan säännöksen merkityksestä muun muassa näin: ”Sinänsä hallituksen esityksenkin mukaan elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeava palvelutarve on jo osa voimassa olevaa oikeutta siten, että se olisi vaikuttanut myös soveltamiskäytäntöön. Tämä havainto on käsitykseni mukaan oikea. Onkin perusteltua esimerkiksi yhdenvertaisuussyistä ja oikeusturvan kannalta, että siitä säädetään laissa.”

Soveltamisalasäännökseen nyt esitettävä muutos vaikuttaisi osaltaan siten, että vammaispalvelulaki säilyy vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, joka turvaa vammaisten henkilöiden mahdollisuuden saada itsenäisen elämän ja osallisuuden toteutumisen edellyttämät palvelut. Mikäli lain soveltamisala olisi ehdotettua laajempi ja vammaispalveluita olisi mahdollista saada myös niihin tarpeisiin, joita ihmisillä yleensäkin esiintyy eri elämänvaiheissa vammaisuudesta riippumatta, hyvinvointialueiden mahdollisuudet vastata vammaisten henkilöiden palvelutarpeisiin voisivat vaarantua.

Esityksen tarkoituksena on säilyttää nykyjärjestelmän perusperiaate siitä, että kaikkien henkilöiden sosiaalipalvelut järjestetään lähtökohtaisesti yleislainsäädännön, kuten sosiaalihuoltolain, perusteella. Vammaispalvelulaki on tarkoitettu pienemmälle erityispalveluita tarvitsevalle vammaisten henkilöiden joukolle. Vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää, että apua ja tukea on mahdollista saada yksilöllisen tarpeen mukaan eri elämänvaiheissa ja niihin liittyvissä kehitysvaiheissa sekä erilaisissa elämäntilanteissa. Vammaispalveluilla on erityisen suuri merkitys henkilöille, jotka ovat riippuvaisia palveluista useissa eri elämänvaiheissa. Muutos auttaisi turvaamaan heidän palvelunsa myös jatkossa väestörakenteen muuttuessa.

Esityksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia eri elämänvaiheissa on kuvattu tarkemmin HE:n sivuilla 10–13.

5.3 Lainsäädännön yhteisvaikutukset

STM on arvioinut vuosien 2024–2026 aikana mahdollisesti voimaantulevan toimeentuloturvaa sekä sosiaali- ja terveyspalveluita koskevan lainsäädännön muutosten yhteisvaikutuksia eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen.

Arviointimuistiot on julkaistu Hankeikkunassa: STM062:00/2025.
<https://stm.fi/hanke?tunnus=STM062:00/2025>.

6 Esityksen suhde YK:n vammaissopimukseen

YK:n vammaisten oikeuksien komitea on 3.9.2025 julkistamissaan loppupäätelmissä ja suosituksissa (CRPD/C/FIN/CO/1) esittänyt huolensa siitä, että vammaispalvelulain 2 §:ään ehdotetut muutokset saattaisivat sulkea monia vammaisia henkilöitä pois yleissopimuksen edellyttämistä palveluista. Komitean mukaan tavanomaisesti kyseiseen elämänvaiheeseen liittyvien avun ja tuen tarpeiden erottelu vammaispalvelulain mukaisista palveluista olisi ehdotetussa muodossaan syrjivä iän perusteella ja olisi ristiriidassa yleissopimuksen 1 artiklan kanssa. Komitea suosittelee varmistamaan, että vammaispalvelulain 2 § takaa kaikkien yleissopimuksen mukaisten vammaisoikeuksien saatavuuden. Komitea suosittelee myös pidättäytymään ottamasta käyttöön ”elämänvaihe” -kriteerejä vammaispalvelulaissa.

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija
Kirsi-Maria Malmund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Komitean suositukset eivät ole oikeudellisesti velvoittavia, mutta ne ovat merkittäviä sopimusvelvoitteiden tulkinnan kannalta. Soveltamisalapykälään lisättäväksi ehdotettavaa elämänvaiheita koskevaa säännöstä tulee kuitenkin arvioida osana yleis- ja erityislainsäädännön muodostamaa kokonaisuutta, koska YK:n vammaissopimuksessa ei määrätä siitä, millä kansallisella lailla vammaisten henkilöiden oikeudet tulee turvata. Eri ikäkausina tarvittavista palveluista säädetään useissa eri yleislaeissa, kuten varhaiskasvatuslaissa ja perusopetuslaissa sekä sosiaalihuoltolaissa ja terveydenhuoltolaissa. Myös asiakkaan asemaa ja asiakasprosessia koskevat säännökset tulee ottaa huomioon arvioitaessa esitettävän elämänvaiheita koskevan säännöksen suhdetta vammaisten oikeuksien komitean antamiin suosituksiin. Myös yleislainsäädäntö turvaa niiden oikeuksien toteutumista, joista määrätään YK:n vammaissopimuksessa.

Elämänvaiheita koskeva säännös ei rajaisi iän perusteella oikeutta saada vammaispalveluita, vaan niitä olisi mahdollista saada eri ikäisenä ja eri elämänvaiheissa. Vammaispalvelulain 2 §:ään sisältyvä vammaisen henkilön määritelmä on sopusoinnussa vammaissopimuksen määritelmän kanssa.

Arvioitaessa lain soveltamisalasäännöksen suhdetta YK:n vammaisten oikeuksien sopimukseen tulee ottaa huomioon vammaisten henkilöiden erityisen haavoittuva asema yhteiskunnassa. Sellaisen vammaisen henkilön, joka tarvitsee vammaispalveluita lapsuudesta asti tai useita vuosia elämänsä aikana, riski joutua eriarvoiseen asemaan ja syrjäytyä yhteiskunnassa on suuri. YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen 5 artiklan mukaan erityistoimia, jotka ovat tarpeen vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden jouduttamiseksi tai saavuttamiseksi, ei katsota yleissopimuksen tarkoittamaksi syrjinnäksi. Myös perustuslaki sallii positiivisen erityiskohtelun silloin, kun sille on hyväksyttävä syy.

Vammaispalvelulaki on alun perin säädetty turvaamaan kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien vammaisten henkilöiden oikeuksia. Mikäli vammaispalvelulain perusteella järjestettäisiin palveluita myös sellaisiin tavanomaisen elämän tarpeisiin, jotka eivät johdu vamman aiheuttamasta toimintarajoitteesta, hyvinvointialueiden mahdollisuudet kantaa järjestämislain mukainen palveluiden järjestämisvastuu vaarantuisi ja vammaisten henkilöiden YK:n vammaissopimuksen mukaiset oikeudet jäisivät ainakin osin toteutumatta.

Esityksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia tulee arvioida myös pidemmällä aikavälillä. Esityksen tarkoituksena on turvata vammaisten ihmisten palveluiden saatavuus ja rahoitus kestävällä tavalla myös väestörakenteen muuttuessa ja väestön palvelutarpeiden kasvaessa.

YK:n vammaisten oikeuksien komitea on ottanut kantaa valmisteilla olleeseen hallituksen esitysluonnokseen, joka on ollut vasta lausuntokierroksella. Komitealla ei ole ollut käytettävissä esityksen lopullista versiota. Esitystä on muokattu ja täydennetty komitean antamien loppupäätelmien perusteella ottaen huomioon komitean esiin nostamat huolet.

Edellä mainituilla perusteilla hallitus katsoo, että esitys ei ole YK:n vammaissopimuksen vastainen.

(HE s. 5-6 ja 33-36)

7 Säännöksen tarkkarajaisuus ja täsmällisyys

Hallitus on pitänyt suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Perustuslakivaliokunnan lausunto olisi tarpeen sen arvioimiseksi, onko valiokunnan aiempaa esitystä koskevassa lausunnossa PeVL 44/2024 vp - HE 122/2024 vp elämänvaiheita koskevasta säännöksestä

Sirkka Sivula, hallitusneuvos
Kaarina Tuokko, erityisasiantuntija
Kirsi-Maria Malmund-Laakso, neuvotteleva virkamies

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otettu tässä esityksessä asianmukaisesti huomioon. Lisäksi perustuslakivaliokunnan lausunnossa olisi hyvä arvioida YK:n vammaisten oikeuksien komitean suositusten merkitystä esityksen kannalta.

Tiedoksi Sosiaali- ja terveysministerin sihteeri Tiina Hartikainen
Erityisavustaja Hannu Peurasaari
Erityisavustaja Nuutti Hyttinen
Kansliapäällikkö Veli-Mikko Niemi
Osastopäällikkö Annakaisa Iivari
Johtaja Taru Koivisto